

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Петко Христов

от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

за провеждане на конкурс за присъждане на образователната и научна степен
„Доктор”

по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Културология – теория и история на културата. Дигитално културно наследство – електронна документация, виртуално експониране)

за дисертационен труд на тема: *„Модернизацията на българското село през социализма (етнологическо проучване по материали от Софийско)”* с автор Любомир Трайчов Коцев

Дисертационното изследване на Любомир Коцев е посветено на един успешно развиван през последните години в българската етнология проблем, особено актуален с оглед на научното осмисляне извън политическия дебат за про- и анти- на десетилетията от „епохата на социализма” в България – въпросът за антропологичните измерения на социалистическата модернизация на българското село. Тематиката е част и от актуалната проблематика на етнологичните проучвания в редица страни на Източна Европа, където редица автори – и „външни” за региона, и местни, се опитват да анализират конкретния опит на своите страни в процеса на модернизация, често и в сравнителен план. В този смисъл темата е дисертабилна, а подходът на Любомир Коцев към обекта на изследване – пет селища в Софийския регион, е осъществен с инструментариума и възможностите на политическата антропология, успешно развивана в последните години в катедра Етнология на Историческия факултет при СУ „Св. Климент Охридски“. Нито темата за промените в българското село през втората половина на XX век, нито темата за състоялата се (или не) модернизация е нова за науката, но подобно подробно изследване именно на региона на Софийско в сравнителен план – и като различен тип селища (планински и равнинни), и като конкретни исторически параметри на процесите, не е правено до сега в българската етнология.

Заявеното от дисертанта „изследване на случай” (case study) в Костинброд, Своге, Осеновлаг, Волюяк и Зимевица се „фокусира най-вече върху стопанските промени и произлезлите от тях социо-културни такива”. То е реализирано в периода 2011-2016 основно с класическите методи на етнографското проучване – беседи с биографичен характер, включено наблюдение и свободна беседа. Представянето на изследването в дисертацията е предшествано от преглед на теоритичните подходи към модернизацията и конкретния ѝ вариант – тази на българското село в епохата на социализма, осъществено в Първа глава. В търсене на интерпретативна стратегия Любомир Коцев се отказва от концепцията за „догонващата модернизация” в Източна Европа, избирайки тезата на Айзенщат за „множествените модерности” и подхода на Мария Тодорова към модернизационните процеси като развиващи се в относителна синхронност в рамките на дълготрайния период в историята (*longue durée*). В предлаганото изследване, обаче, основният акцент е върху селскостопанската (технологична) модернизация, осъществена в специфичните условия на тоталитарен режим и планова икономика; промените в социалните отношения се разглеждат като съпътстващи, вместо това да е фокус на проучването. Това вероятно е следствие и от доминиращия политико-антропологичен подход на проучването.

Историческият подход се забелязва във Втора глава, където са представени ранните опити за модернизация на селата в Софийско, предприети след Балканските и Първата световна война. Разгледани са опитите за създаване на образцови стопанства с модерна за времето механизация, въвеждането на нови култури, сортове семена и породи добитък, резултат на инициатива на държавни институции или отделни богати стопани. Направен е преглед и на конкретните резултати в проучените села на политиката на аграрианизма на БЗНС и създаването на мрежа от доброволно сформирани кооперативни сдружения. Ранните модернизационни промени в социалните отношения в селото, особено с оглед на набиращото широки мащаби през 20-те и 30-те

години на XX век слугинство от проучваните села в столицата и социалното и културно въздействие на процеса, не са отразени в дисертацията.

Основният акцент в проучването е поставен върху социалните измерения на социалистическата колективизация на земята и конкретните последици от това за живота в проучените села, представени в глави Трета и Четвърта. Това е и приносната част на изследването – сравнени са процесите, протекли през 50-те и 60-те години в полски села, превърнали се в градове (Своге и Костинброд), и в планински села, в които колективизация не е извършена (Осеновлаг). Представен е конкретния исторически ход на процеса на сформирани на ТКЗС в отделните селища, свързан както с пропагандата, така и с насилието от страна на местните партийни власти. Проследен е и процесът на превръщане на селянина от частен сторанин в работник-надничар в кооперативното земеделско стопанство. Модернизацията и механизацията на аграрното производство е съпътствана от редица „дефекти“ на плановата икономика в селското стопанство – немарливото отношение към инвентара и работата, кражбите на работно време, суровини, инвентар, гориво, добитък и др., анализирани в дисертацията. При представянето на неформалните икономически отношения е изненадваща липсата в цитираната литература на основополагащата студия на Елеонор Смолет за „икономиката на бурканите“ в епохата на социализма – ако това е съзнателен пропуск, редно е това да бъде обосновано в текста.

В Пета глава са проследени процесите на рурбанизация на градовете, следствие на масовата миграция от селото, както и на депейзънтизация на селата. Представени са конкретните прояви на благоустрояване на проучените села и новообявените градове Своге и Костинброд. Това, което липсва в дисертацията, според мен, е проследяване на съдбата на конкретните селища в епохата на пост-социализма, когато редица конкретни резултати от социалистическата модернизация биват преосмислени или се оказват непригодни за хората в новите социални условия.

Академичният стил и стандарт на книжовния български език са един от стандартите за получаване на научна и образователна степен „Доктор“. В това отношение в предоставения ми текст на дисертацията има какво да се желае – и в пунктуацията, и в представянето на цитираната научна литература, където има неточности, повторения и пропуски на библиографски данни.

Въпреки пропуските, дисертационното изследване на Любомир Коцев покрива базисните изисквания за получаването на образователната и научна степен „Доктор“, а дисертанта демонстрира потенциал за бъдещи етнологични проучвания. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията, а броят публикации по темата на дисертационното изследване – посочени 3, от които едното под печат, покрива критериите на Закона. Процедурата съответства на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и на вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ (изменен на 19 октомври 2016 г. с решение на Академическия съвет).

Изхождайки от базисните изисквания на ЗРАСРБ, предявявани към дисертационни трудове за получаване на образователната и научна степен „Доктор“, смятам, че представеният труд може да бъде защитен успешно след аргументиране на някои от направените в хода на изследването избори и предпочитания, които се надявам дисертанта да представи по време на публичната защита. Ето защо изразявам положително становище и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Любомир Коцев за доктората на тема „Модернизацията на българското село през социализма (етнологично проучване по материали от Софийско)“ след изслушване на аргументите му на публичната защита.

12.03.2014

доц. д-р Петко Христов

